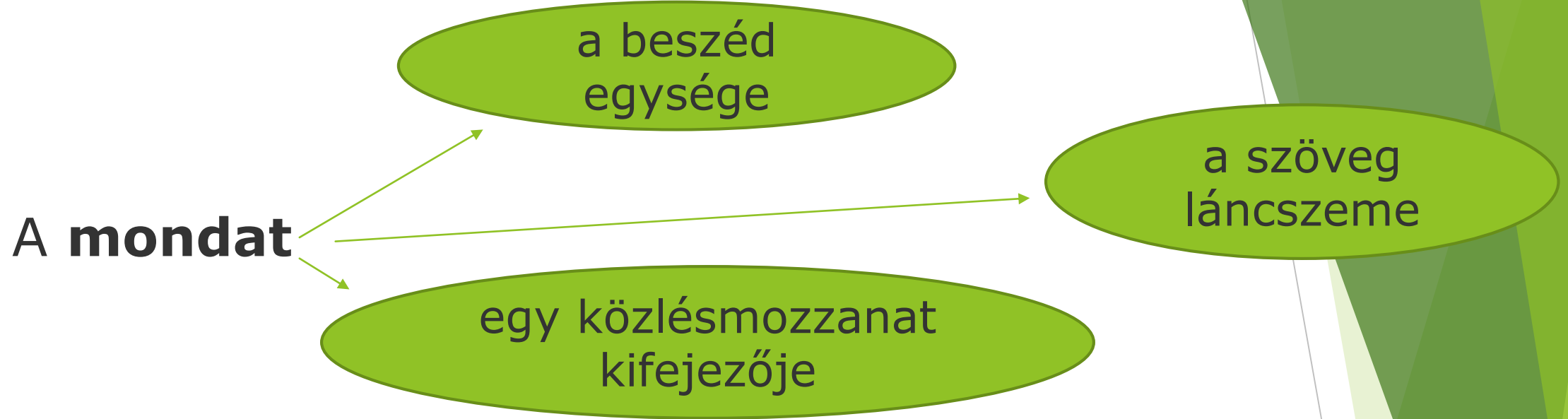

**A mondat mint a szöveg
láncszeme.**

**A szövegmondat és a
rendszermondat.**

**Tagolt és tagolatlan
mondat.**

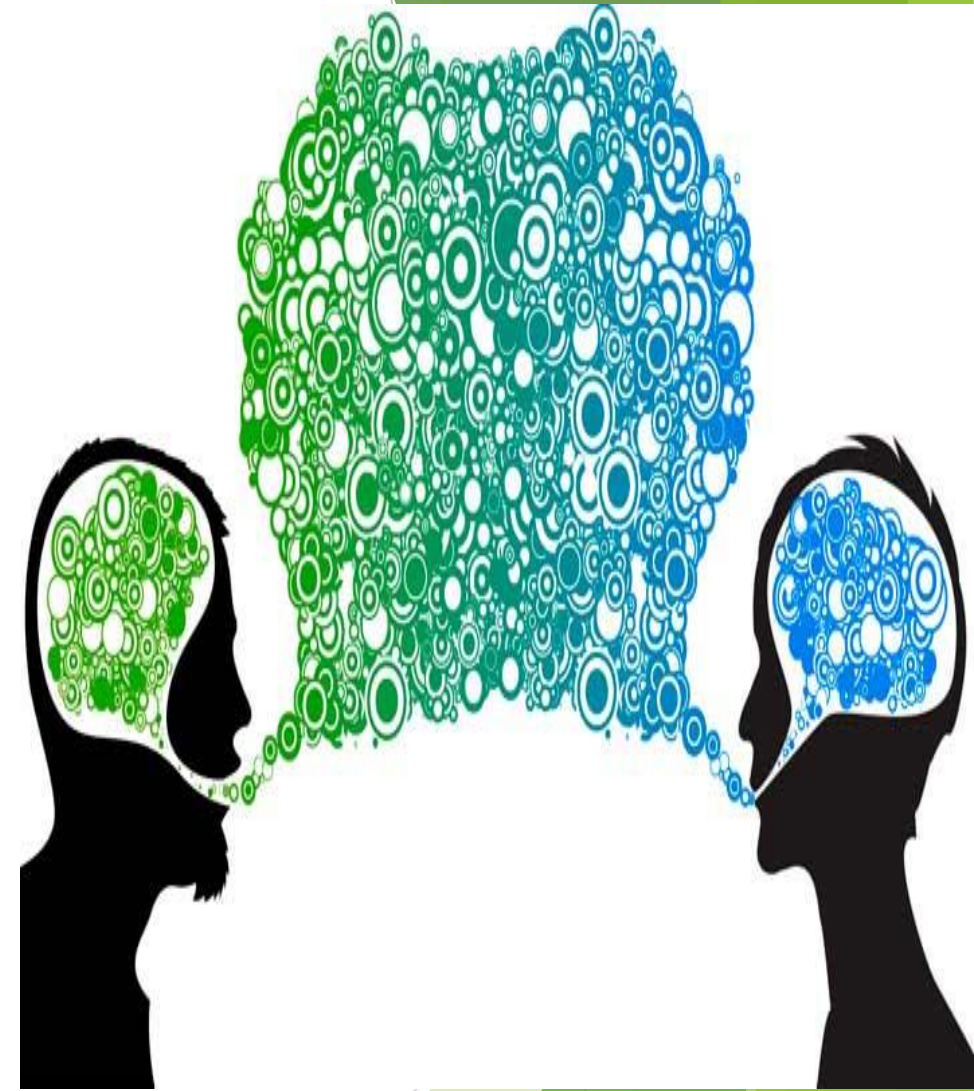
A mondatok megszerkesztésének szabályait a **nyelvtan**, azon belül is a **mondattan** foglalja össze.

Mondat állhat:

- egyetlen szóból vagy szó szerkezetből,
- több szóból, szó szerkezetből vagy tagmondatból.

A MONDAT:

- lezárt és önálló;
- határait írásban az írásjelek, beszédben pedig a hanglejtés (intonáció) lezárttsága jelölik ki;
- rendszerint nem önmagában áll, hanem a mondatokból szöveget alkotunk (beszerkesztett mondat).
- jelentése a kommunikációban (beszéd folyamatban, szövegkörnyezetben) válik teljessé.

A mondat jelentése a közlésben
többrétegű.

A harmadik réteg a
szándékolt hatás
(tájékoztatás, hatás
kiváltása, ...).

A másodlagos jelentés (többlet jelentés) a
szövegkörnyezettől (kontextus), beszédhelyzettől
(szituáció) és egyéni nyelvhasználatától függ.

Az elsődleges jelentés a mondatot alkotó nyelvi jelek jelentésének
összessége.

A **rendszermondattal** szigorú nyelvtani szabályok szerint szerkesztett mondat, amely legalább alanyból és állítmányból áll.

A szövegmondatot csak a teljes rendszermondatra visszavezetve elemezhetjük.

A **szövegmondattal** a különböző kommunikációs helyzetekben használt mondat, ami nem mindig esik egybe a nyelv nyelvtani szabályai szerint szerkesztett mondattal, a szövegbe ágyazottság következtében lehet például hiányos.

- ✓ A mondatok beszédünk legkisebb egységei.
- ✓ A mondat jelentése nemcsak a mondatot alkotó szavak jelentésétől, hanem a szövegkörnyezettől is függ.
- ✓ A mondatfajtákat megkülönböztetjük modalitás és szerkezet szerint.

Pont

Felkiáltójel

Kérdőjel

Az egyszerű mondat

Az egyszerű mondat egyetlen mondategész, amely egyetlen mondategységből áll.

Az egyszerű mondat lehet **tagolt** vagy **tagolatlan**, attól függően, hogy felbontható-e alanyi-állítmányi szó szerkezete.

A **tagolt mondatnak** van állítmánya, és ha hiányzik a mondatból, ki is egészítheted vele.

A **tagolatlan mondatban** nincs állítmány (nincs **predikatív szerkezet**), és nem is tudod kiegészíteni, de kommunikációs szerepét még így is be tudja tölteni.

Mondatok , hiszen **kommunikációs funkcióval** rendelkeznek. *Kifejeznek valamit, tájékoztatnak valamiről, befolyásolnak, felhívják egy cselekvésre.*

Ide olyan kifejezések tartoznak, amelyekkel valamilyen érzelmet fejezünk ki: a megszólítások, az indulatszavak, az egy mondatszóból álló mondatok, és ide tartoznak a tájékoztató feliratok és sok köszönésforma:

Pl.: Barátom! Jaj! Dehogy. Szépség, okosság, igazság. Szia.

Tagolatlan mondat típusa

Alanytalan mondat

Megszólítások

Vezényszavak

Felkiáltások (*ha nem tagoltak*)

Címek, feliratok (*ha nem tagoltak*)

Indulatszók

Felelőszók (pl. *Meghívhatom egy kávéra?* kérdésre felelő szó.)

Példák

Esik. Rögtön hajnalodik.

Péter! Drágám! Édes párom!

Igazodás balra. Előre!

Segítség! Rablók!

Kényeskedők, Gyermekruhák

Jaj!

Hát? Talán.

A természeti jelenségekről szóló alanytalan, tagolatlan mondatokat van, aki hiányos mondatnak nevezi, mert az igék (állítmányok) tartalmába beleérthető az alany. Mindenki tudja miről beszélünk, ha azt mondjuk, hogy: **Szakad. Fúj.**

Hogyan elemezzük a mondatot, ha van benne megszólítás?

A megszólítás nem alany, tehát nem kell elemezni.

Megnőttél, Zita.

(A mondat állítmánya: megnőttél, alanya: (te) a személyrag fejezi ki, rejtett)

Miért ugatsz, kutyus?

(állítmány: ugatsz, alany: (te))

Mikor **tagolt** a felkiáltás, a cím, a felirat?

Pl. tagolt felkiáltás: ***A csoda vigye el!***

(van benne predikatív szerkezet: állítmány: vigye el, alany: csoda)

Egy mű címe is lehet tagolt: pl.: ***Beszél a fákkal a bús őszi szél*** (Petőfi)
(állítmány: beszél, alany: szél)

Ilyen a felirat, ha tagolt: ***Az iroda technikai problémák miatt zárva.***
(állítmány: zárva, alany: iroda)

Tagolt mondat

- Minden olyan mondat, amely alanyi-állítmányi (predikatív) viszonyt tartalmaz.
- A tagolt mondat minden esetben **szerkesztett**, azonban lehet:
 - **nyelvileg teljes** (*Péter tegnap nézte a tévét. Anna elmegy a boltba kenyeret venni.*)
 - és **nyelvileg hiányos** (*Nézte.* (ti. Pista a tévét)
Megvette. (ti. pl. Anna a kenyeret))

A tagolt mondatokat felosztása:

- **tőmondat** (egy alany-állítmány szerkezet)
- **bővített mondat** (más mondatrészek, tehát tárgy, határozó, jelző is szerepelhetnek)

Teljes szerkezetű

Hiányos szerkezetű

A hiányos szerkezetű mondat

- a szövegkörnyezetből egészülnek ki.
- Akkor hiányos a mondat, ha a 3. személyű határozott alany (*Hasból beszél.*), az állítmány (*Bölcset beszédéről.*), vagy az alaptag mellől a kötelező vonzat hiányzik.
- Elmaradhat a határozott ragozású ige mellől a határozott tárgy mind kötelező vonzat (*Megcsináljuk.*), vagy hiányozhat a mondatból a határozó is mint kötelező vonzat (*Bence áskálódik.*).

A teljes szerkezetű mondat

Megkülönböztetünk:

- tömondatokat, melyek csak alanyi-állítmányi szó szerkezetből állnak (*Tettek beszélnek.*),
- bővített mondatokat (*Anyja nyelvén beszél a gyermek.*).

Teljes mondatok:

- az alanytalan (*Pirkad.*),
- a határozatlan alanyú (*Építik az utcát.*)
- és az általános alanyú mondatok (*A szót nem adják pénzért.*).

3 tagolatlan mondat egy-egy irodalmi műből,
példák az elemzés gyakorlására:

1. „*Aludj el szépen, kis Balázs*” (József Attila)

megszólítás : kis Balázs, (nem elemezzük)

aludj el = állítmány

rejtett alany van csak a mondatban (te)

szépen= módhatározó (hogyan?)

Tagolatlan mondat.

2. „Bocsásd meg Úristen ifjúságomnak vétkét...” (Balassi Bálint)

megszólítás (Úristen)

állítmány= bocsásd meg

(te) = rejtett alany

vétkét= (mit? - tárgy)

ifjúságomnak (minek a?) birtokos jelző

Tagolatlan mondat.

3. Levéltöredék barátnéemhoz (Berzsenyi Dániel)

Cím (nincs benne predikatív szerkezet), tehát tagolatlan mondat.

KÖSZÖNÖM A FIGYELMET!